

EDOUARD PRISSE (1814-1907) BOUWER VAN WESTVLAAMSE SPOORWEGEN

A. VAN DEN ABEELE °

Gedurende een korte periode, van begin 1846 tot einde 1848, komt de naam van baron Edouard Prisse herhaaldelijk in Brugge en West-Vlaanderen voor.

Ter aanvulling van de gepubliceerde genealogische gegevens en van de biografische inlichtingen over zijn belangrijke loopbaan in Sint-Niklaas¹, volgen hierna enkele elementen die hem vóór en tijdens zijn Brugse periode situeren.

Geboorte, afkomst en jeugd

Edouard-Louis-Florent, baron Prisse werd in Maastricht geboren op 26 augustus 1814. Hij overleed in Luik op 21 november 1907. Hij was de zoon van baron Albert Prisse (1788-1856), militair in het Frans en Hollands leger, na 1830 luitenant-generaal van het Belgisch leger, minister van oorlog in het kabinet de Theux-Malou (1846-1847), nadien Minister van Staat, gouverneur van de Konink-

° Stijn Streuvelsstraat 56, 8000 Brugge.

1. *Annuaire de la Noblesse*, 1850; *Etat présent de la noblesse du Royaume de Belgique*, deel XV, Brussel, 1967, blz. 91; E.J. PRISSE, *Beknopte historiek van de familie Price of Prisse*, in : *Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waes*, 1970, blz. 229-235 (Baron F.B.E. Prisse, Ulvenhout, Nederland, achterkleinzoon van Ed. Prisse heeft er ons attent op gemaakt dat dit artikel onjuistheden bevat en met grote reserve dient gehanteerd te worden); M. DEWULF, *Baron Edouard Prisse te Sint-Niklaas*, in : *Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waes*, 1970, blz. 237-253.

lijke Residentie, directeur van de opvoeding der Koninklijke Prinsen en tegelijk ook beheerder en aandeelhouder in een aantal vennootschappen².

Louis Prisse (1816-1884), broer van Edouard, werd luitenant-generaal en doorliep een mooie loopbaan, eveneens in nauw contact met het koninklijk huis³.

Marie Prisse, zuster van Edouard, huwde in 1853 met de in Brugge geboren Emile de Laveleye (1822-1892) die in Gent en daarna in Luik een schitterende en internationaal erkende loopbaan als professor en auteur van briljante economische en historische werken zou doorlopen⁴.

Het is dan ook zonder meer duidelijk dat Edouard Prisse behoorde tot de leidinggevende kringen in het jonge koninkrijk.

Volgens de familiegegevens werd hij op 17-jarige leeftijd, in 1831, leerling aan de "Ecole centrale des arts et manufactures" in Parijs, waar hij in 1833 het diploma van ingenieur mécanicien behaalde⁵. In 1841 was hij ingenieur bij de Belgische Staatsspoorwegen, en liep er leerschool voor het aanleggen van spoorlijnen. Bij Koninklijk Besluit van 29 juli 1845 werd hij in het kader van het ministerie van openbare werken, directie bruggen en wegen, dienst van de spoorwegen in exploitatie en in opbouw, bevorderd van ingenieur-mecanicien 2de klas tot ingenieur-mecanicien 1e klas⁶. Bij Koninklijk Besluit van 10 augustus 1845 werd hij tot secretaris benoemd van een commissie die in de schoot van het ministerie van openbare werken onderzoekingen moest instellen over nieuwe bouwprocédés

2. *Biographie Nationale*, Tome XVIII, kol. 258-270; J. LAUREYSSSENS, *Industriële Naamloze Vennootschappen in België 1819-1857*, Leuven/Parijs, 1975, blz. 702.

In de *Biographie Nationale* wordt niets gemeld over de nochtans belangrijke parallelle activiteiten van generaal Prisse als investeerder en beheerder in o.m. koolmijnen, steengroeven, spoorwegen en verzekeringsmaatschappijen en over zijn associatie met de glasblazer J. Frison.

3. *Biographie Nationale*, Tome XXXIII, kol. 602-604.

4. *Biographie Nationale*, Tome XXXIV, kol. 528-549; *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 9, kol. 451; A. VAN DEN ABEELE, *De Kortrijkse vrijmetselaarsloge L'Amitié (1803-1833)*, in : *De Leiegouw*, 1989, blz. 94.

5. M. DEWULF, a.w.

6. *Journal de Bruges*, 7 aug. 1845. Volgens de gegevens op de Brugse kiezerslijsten voor 1848 werd Edouard Prisse pas op 28 januari 1841 tot Belg genaturaliseerd.

in de verschillende takken van burgerlijke bouwkunde en die tevens het gebruik van inlandse materialen voor overheidsbouwwerken moest bevorderen⁷. Voorzitter van deze commissie was inspecteur-generaal, later gouverneur van Antwerpen, Theodoor Teichman (1788-1867)⁸ en ondervoorzitter inspecteur-generaal van het mijnwezen Jean de Vaux (1794-1866)⁹.

Prisse woonde tijdens zijn eerste professionele jaren in Sint-Joosten-Node. Op 7 juni 1843 huwde hij in Nijmegen met barones Marguerite-Louise van der Capellen (1817-1879), dochter van luitenant-generaal Frederic van der Capellen (1781-1854)¹⁰. Het gezin telde zeven kinderen, geboren tussen 1844 en 1855¹¹.

Aanleg van de spoorweg Brugge-Kortrijk

Eén van de twee inspecteurs van de staatsspoorwegen was van 1840 tot 1845 William Dowsing Chantrell (1801-1857), die samen met Engelse kapitalisten in 1845 overging tot de aanleg van spoorlijnen in West-Vlaanderen. Hiervoor verkregen zij concessie en stichtten de "Compagnie des Chemins de Fer de la Flandre Occidentale", die de bestaande staatsspoorlijnen in West-Vlaanderen (de lijn Gent-Brugge-Oostende en de lijn Gent-Kortrijk-Doornik) zou aanvullen met een lijn Brugge-Kortrijk en een aantal bijkomende lijnen¹².

W.D. Chantrell was de beheerder-directeur van de nieuwe vennootschap maar niet de technisch verantwoordelijke voor de aanleg van de spoorlijn. Dit gebeurde onder de supervisie van ingenieur Georges

7. Journal de Bruges, 26 augustus 1845.

8. *Biographie Nationale*, Tome XXIV, kol. 659.

9. *Biographie Nationale*, Tome XXVI, kol. 513-515.

10. A.J. VAN DER AA, *Biographisch Woordenboek der Nederlanden*, Deel II, blz. 52-53.

11. Volgens de gegevens ons verstrekt door baron F.B.E. Prisse, Ulvenhout (Nederland) waren dit : Florent (1844-1912), Frederic (1846-1913), Henriette (1848-1849), Henriette (1849-1861), Edouard (1851-1936), Robert (1853-1881), Caroline (1855-1863).

12. *Société anonyme des chemins de fer de la Flandre Occidentale. Statuts (...)*, Brugge, 1854, brochure in -8°; J. LAUREYSSSENS, a.w., blz. 388-390; A. VAN DEN ABEELE, *Negentiende-eeuwse ondernemers te Brugge : Georges en William Chantrell*, in : *Driemaandelijks tijdschrift van het Gemeentekrediet*, 1989, blz. 241-268.

Stephenson (1781-1848) zelf, terwijl de uitvoering op het terrein toevertrouwd werd aan een Engelse ingenieur, Henderson genaamd. De werkzaamheden van aankoop of onteigening van gronden, van opmaken van het tracé en voorbereiden van de werken waren nog niet beëindigd of Henderson werd afgedankt. Dit gaf aanleiding tot een scherpe polemiek in de lokale kranten, waarin men politieke achtergronden aantrof die duidelijk te maken hadden met ruzies binnen het liberale kamp¹³. De vervanging was dringend en de "Compagnie" deed een beroep op de Staatsspoorwegen opdat die één van hun ingenieurs zouden uitlenen. Dit gebeurde en in februari 1846 werd Edouard Prisse naar Brugge gedetacheerd als verantwoordelijke voor de aanleg van de spoorweg¹⁴. Zodra aangekomen en aan het werk, werd hij een aanzienlijke lokale personaliteit, wiens doen en laten van nabij werd gevolgd, gerapporteerd in de kranten en bij gelegenheid gunstig of ongunstig becommentarieerd. Reeds in maart 1846 maakte hij, samen met Chantrell, deel uit van een commissie die zich moest buigen over het probleem van een passende verbinding tussen Kortrijk en Bossuit. Een meerderheid sprak zich uit voor een waterweg in plaats van een spoorweg¹⁵. Ondertussen waren de werkzaamheden voor de spoorweg begonnen en werden meer dan 400 man ingezet om de sectie Brugge-Torhout uit te voeren¹⁶. Onder de leiding van Prisse werd de lijn Brugge-Kortrijk als volgt afgewerkt :

openingsdatum :	gedeelte :
16 september 1846	Brugge-Torhout
28 februari 1847	Torhout-Lichtervelde
31 maart 1847	Lichtervelde-Roeselare
1 mei 1847	Roeselare-Izegem
28 mei 1847	Izegem-Ingelmunster
14 juli 1847	Ingelmunster-Kortrijk

13. A. VAN DEN ABEELE, *Georges en William Chantrell, a.w.*

14. *Journal de Bruges*, 10 september 1846.

15. *Journal de Bruges*, 20 maart 1846. Het kanaal werd pas vanaf 1858 gegraven.

16. *Journal de Bruges*, 28 april 1846.

Op anderhalf jaar kwamen dus de werken voor deze Westvlaamse hoofdlijn klaar¹⁷. Dit is dan ook de voornaamste en blijvende verdienste van Prisse op "Westvlaamse bodem" en de reden waarom hij een plaats in de "Westvlaamse biografica" verdient. De periode 1846-1848 was voor de jonge ingenieur een eerste en beslissend hoogtepunt in zijn loopbaan. Zijn verantwoordelijkheden brachten hem niet alleen in contact met alle lokale personaliteiten, meer bepaald met de burgemeesters van de door de spoorweg te doorkruisen gemeenten, maar ook met internationale, vooral Engelse spoorwegpersonaliteiten. Hij ontmoette vanzelfsprekend de Engelse beheerders van de maatschappij, vooral dan de architect en ondernemer Lewis Cubitt (1799-1883)¹⁸ en de vader van de spoorweg, G. Stephenson zelf. Met hem was hij in juli 1846 in Ieper om er het voorgenoemen tracé Kortrijk-Ieper te gaan verkennen en vast te leggen¹⁹.

De aanleg van de Westvlaamse spoorlijn werd met zeer grote belangstelling en aandacht gevolgd door de publieke opinie. De bijna dagelijkse berichten erover in de verschillende kranten, zijn er het bewijs van.

Op 19 augustus 1846 kwamen twee ministers - één derde van de regering ! - de werken inspecteren : de minister van openbare werken en die van oorlog. Weliswaar was deze laatste de vader van de leidende ingenieur ! Minister Prisse bood bij die gelegenheid in het Hotel de Flandre in Brugge een banket aan, waarop 40 lokale personaliteiten aanwezig waren²⁰. Betere introductie in de Brugse leidende kringen kon de jonge Prisse waarschijnlijk niet gewenst hebben.

Iedere etappe van de spoorwegaanleg, zowel het inrijden van een strook als het in gebruik nemen van een station, gaf aanleiding tot

17. D. DEVOLDER, *Geschiedkundig overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Brugge en Knokke vanaf 1838 tot 1914*, Brugge, 1980; ID., *Geschiedkundig overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Roeselare, Izegem, Tielt vanaf 1847 tot 1914*, Brugge, 1980; ID., *Geschiedkundig overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Kortrijk, Moeskroen, Menen vanaf 1839 tot 1914*, Brugge, 1981.

18. H. COLVIN, *A Biographical Dictionary of British Architects, 1600-1840*, London, 1978, blz. 242-243.

19. *Journal de Bruges*, 19 juli 1846.

20. *Journal de Bruges*, 20 augustus 1846.

grote inwijdingsfeesten, die meestal door de minister van openbare werken, of minstens door gouverneur en minister van staat F. de Muelenaere werden bijgewoond²¹.

Snelheid en degelijkheid van uitvoering werden van hogerhand gewaardeerd, zodat op 9 juli 1847 (een week vóór de laatste strook Ingelmunster-Kortrijk ingehuldigd werd) vier van de verantwoordelijken de toen fel begeerde promotie tot ridder in de Leopoldsorde ontvingen: de voorzitter van de beheerraad William Richards (1789-1860), de beheerder Lewis Cubitt, de beheerder-directeur Chantrell en de 33-jarige ingenieur Prisse. De tussenkomst bij hooggeplaatsten - zowel vanwege Chantrell als Prisse - zal hieraan zeker niet vreemd geweest zijn. Men hoeft slechts de lijst van de ordeleden te overlopen, om vast te stellen dat deze onderscheiding bij ondernemers, en meer bepaald bij aanleggers van geconcedeerde spoorlijnen, een grote zeldzaamheid was²².

Na de aanleg van de lijn Brugge-Kortrijk bleef verdere uitbreiding voorlopig achterwege. Prisse had weliswaar in 1846 het tracé Kortrijk-Ieper vastgelegd met de goedkeuring van Stephenson, maar de lijn werd pas in 1853-1854 aangelegd.

Prisse had ook vanaf mei 1846 schikkingen genomen om de tracés Ingelmunster-Tielt-Deinze en Tielt-Lichtervelde op punt te stellen en binnen de twee jaar te realiseren. De spoorlijn Ingelmunster-Deinze kwam er evenwel pas in 1854-1855 en de lijn Tielt-Lichtervelde werd later door een andere maatschappij aangelegd²³. De redenen van dit vertraagde tempo waren te vinden in de zowel politieke als economische internationale crisis van 1848, die een verdere inbreng van nieuw kapitaal bemoeilijkte²⁴. De activiteiten voor de leidende ingenieur werden derhalve erg gereduceerd, wat zijn vertrek uit Brugge verklaart.

21. Journal de Bruges, 16 september 1846; Standaard van Vlaenderen, 10 april 1847.

22. *Livre d'Or de l'ordre de Leopold*, 2 vol., Brussel, 1858.

23. Journal de Bruges 26 mei 1846; D. DE VOLDER, *Geschiedkundig overzicht van het openbaar vervoer in de streek van Oostende-Veurne vanaf 1838 tot 1914*, Brugge, 1981.

24. J. LAUREYSSSENS, *a.w.*, blz. 389.

Prisse in Brugge

Het gezin Prisse was zich in Brugge komen vestigen in de Hoedenmakersstraat E17-58, in een eigendom van William Chantrell die zelf in nummer E17-59 woonde²⁵. Het is duidelijk dat Chantrell zijn medewerker in de Brugse kringen introduceerde en dat de betrekkingen tussen beiden verder reikten dan de beroepsrelaties. Dit blijkt uit het feit dat bij de geboorte van de kinderen Prisse (op 19 juni 1846 : Frederic; op 6 maart 1848 : Henriette) de aangifte bij de Burgerlijke Stand telkens door William Chantrell werd gedaan, de eerste keer vergezeld van stationschef William Mosselman, en de tweede keer van spoorwegcontroleur Charles Kempe. De grote spoorwegfamilie als het ware !²⁶

Eén der voornaamste ontmoetingsplaatsen voor de Brugse prominenten was in die tijd de "Société Littéraire". Pas in Brugge aangekomen, werd Edouard Prisse er op 8 maart 1846 als lid ingeschreven (onder nr. 1089) gelijktijdig met de oudste zoon van William Chantrell, genaamd William Hardi Chantrell²⁷.

Wanneer op 2 en 3 maart 1847 een hevig hongeroproer uitbrak²⁸ en in sommige kringen de nood aan een vernieuwde Burgerwacht werd aangevoeld, was Edouard Prisse één van de eersten - en van de weinigen - om zich vrijwillig bij de "Jagers-Verkenners" aan te melden, waar men hem vanzelfsprekend als een belangrijke rekrut beschouwde²⁹. En wanneer het jaar daarop, ingevolge de wet van 8 mei 1848 de Burgerwacht volledig gereorganiseerd werd, werd Prisse tot majoor- bevelhebber van het eerste bataillon verkozen³⁰. Kort daarop werd William Chantrell tot luitenant-kolonel van de Brugse burgerwacht benoemd en nam hij onmiddellijk ingenieur Prisse als

25. SAB., *Bevolkingsboeken*.

26. SAB., *Burgerlijke Stand*, geboorteregisters 1846 en 1848.

27. Stadsbibliotheek Brugge, Handschrift 604, Ledenlijst Société Littéraire.

28. A. VAN DEN ABEELE, *Hongeroproer te Brugge*, in : *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 1982, blz. 131-192.

29. A. VAN DEN ABEELE, *Een episode uit de geschiedenis van de Brugse Burgerwacht*, in : *Brugs Ommeland*, 1981, blz. 135-153.

30. E. VAN DEN BUSSCHE, *La garde civique de Bruges depuis 1830*, Brugge, 1881, blz. 65.

adjunct en tweede in bevel. De anglikaan Chantrell en de protestant Prisse waren dus duidelijk op elkaar afgestemd en deze goede verstandhouding zal zeker hebben bijgedragen tot de snelle afwerking van de spoorlijn Brugge-Kortrijk die we hierboven reeds onderstreepten.

Meteen deelde Prisse mee in de politieke klappen die werden uitgedeeld en die voor een niet gering deel op de strijdlustige Chantrell gericht waren. Zo was er een polemiek ontstaan tussen de radicaal-liberale "Impartial de Bruges" en de gematigd-liberale "Journal de Bruges" over de vraag of Prisse al dan niet een determinerende rol had gespeeld bij de reddingsoperaties naar aanleiding van een brand in de Zuidzandstraat .

Naar Sint-Niklaas

Op 28 december 1848 werd het gezin Prisse uitgeschreven naar Sint-Niklaas³². Edouard Prisse begon daar aan een nieuwe loopbaan in opvolging van ingenieur Gustave De Ridder (1795-1862)³³, als directeur van de spoorwegen van het Land van Waas. Hij zou deze functie blijven uitoefenen tot in 1891 en tevens voorzitter, beheerder of directeur worden van een aantal maatschappijen in de sectoren gas en elektriciteit, spoorwegmateriaal en koolmijnen. Vanuit Sint-Niklaas speelde hij tevens een voorname rol in de Evangelische Kerk van België, o.m. tijdens het jaar 1857 toen hij in een heftige en publieke polemiek trad met de Brugse bisschop Malou in verband met diens herderlijke brief over de protestanten, die in brochurevorm werd gepubliceerd onder de titel "La fausseté du protestantisme démontrée"³⁴.

Na 1891 ging Prisse in Luik wonen bij zijn zuster, de weduwe de Laveye, waar hij in 1907 op 93-jarige leeftijd overleed.

31. A. VAN DEN ABEELE, *Georges en William Chantrell, a.w.*

32. SAB., *Bevolkingsboeken.*

33. *Biographie Nationale*, Tome XIX, kol. 314-318; Standaerd van Vlaenderen, 2 december 1848.

34. M. DEWULF, a.w.; R. CAUWE, *Jan-Baptist Malou*, in : M. CLOET (red.), *Het bisdom Brugge*, Brugge, 1985, blz. 360.